

Spravedlnost

Program: Snahou vlády bude v příštím období posílit odpovědnost soudců, státních zástupců i účastníků řízení.

Orgány justice, zejména státní zástupci a soudci, mají v našem státě nezávislé postavení spojené s rozsáhlými pravomocemi. Velká pravomoc však musí znamenat i velkou odpovědnost. Vláda si je vědoma toho, že případů korupce, manipulace a nezákonného jednání není bohužel ani mezi strážci spravedlnosti málo. Palčivým problémem je i přetrvávající zdlouhavost soudních jednání.

Vláda nehodlá s justicí experimentovat. Je přesvědčena, že justice nestojí před potřebou další zásadní institucionální a systémové přeměny. Vláda bude trpělivě vyhodnocovat dosavadní změny, vyhledávat slabiny systému a odstraňovat je tak, aby justice byla garantem spravedlnosti dosažené v rozumném čase.

Jaké experimenty máte na mysli?

Odmítnutím experimentování máme na mysli některé návrhy na poměrně zásadní změny v systému soudů i státního zastupitelství, které však v principu neřeší rychlost soudů, ani chronický nedostatek peněz v justici.

Jedním z těchto evergreenů je plán na zrušení vrchních soudů a státních zastupitelství. Podle zastánců této myšlenky bychom tak v České republice měli přejít na třístupňovou soustavu soudů i státních zastupitelství. Tuto myšlenku nepodporujeme. V České republice sice máme čtyřstupňovou soudní soustavu, soudní řízení je však zásadně třístupňové (soud nalézací, odvolací a dovolací). Většina řízení začíná u okresních soudů, ale některá u soudů krajských, a to především složitá, která se vyskytují řídce. Stejně jako v nemocnici je dobrý lékař, který určitou věc operuje často, i soudce získává specializaci tím, že určité spory řeší opakovaně a dlouhodobě zná příslušnou judikaturu. A právě pro řízení, která začala u krajských soudů, je pak odvolacím soudem vrchní soud (v Praze pro Čechy a v Olomouci pro Moravu a Slezsko). Zrušení vrchních soudů by si vyžádalo náklady na realizaci, rozbilo specializaci soudů a soudců na složité kauzy a v žádném případě nijak nezrychlilo soudní řízení.

Dalším často opakovaným návrhem na reformu justice je zavedení soudcovské samosprávy. Obvykle se tím míní vytvoření Nejvyšší rady soudnictví, která by byla složena ze zástupců soudců a namísto Ministerstva spravedlnosti řídila státní správu soudů, tj. dosazovala předsedy a místopředsedy soudů, rozhodovala o přeložení soudců, přidělovala finanční prostředky na hospodaření soudů atd. Tuto myšlenku nepodporujeme. Nejvyšší rada soudnictví by nijak nezrychlila soudní řízení, neboť jeho zdlouhavost není zapříčiněna působením Ministerstva

spravedlnosti. Nezávislost moci soudní spočívá v pravomoci soudit bez jakéhokoli ovlivňování ze strany moci výkonné nebo zákonodárné, nikoli v moci řídit soudnictví jako takové. Předání této pravomoci do rukou soudcovské samosprávy by znamenalo, že za stav soudnictví by byli odpovědní výlučně soudci bez jakékoli odpovědnosti vůči občanům. I za předpokladu ustavení Nejvyšší rady soudnictví by o výši přidělených prostředků nadále rozhodovali poslanci při schvalování rozpočtu, není proto jasné, jak by se tímto krokem zajistilo více peněz pro justici. Naopak, správa justice by byla dražší právě o provoz nové instituce. Ustavení Nejvyšší rady soudnictví by fakticky znamenalo vytvoření dalšího ministerstva se všemi náklady, které to přináší – platové, provozní atd.

Posledním námětem, který bývá v souvislosti s další možnou reformou justice uváděn a který též nepodporujeme, je ustavení tzv. soudce na zkoušku. Jedná se o to, že by začínající soudce byl jmenován na dobu určitou, např. tří let a teprve poté, pokud by se osvědčil, by byl jmenován doživotně. Přes nepochybnou atraktivitu tohoto návrhu, je třeba jej odmítnout především pro jeho zřejmou neústavnost. Neodvolatelnost soudce není dána tím, že soudci jsou neomylní a všichni bez výjimky lidé na svých místech. Neodvolatelnost (a tedy jmenování bez časového omezení) je totiž významným garantem soudcovské nezávislosti, která je pod velmi striktní ústavní ochranou. Jsme přesvědčeni, že pokud bychom tento princip prolomili, a to i ústavním zákonem, Ústavní soud by takové rozhodnutí zrušil, neboť by to považoval za změnu podstatných náležitostí demokratického a právního státu, která je podle ústavy nepřípustná. Ústava jasně říká, že soudce je do funkce jmenován bez časového omezení, a to je třeba respektovat. Navíc nelze skutečně vyloučit, že by definitivní jmenování soudce mohlo být politicky ovlivněno tam, kde se adept dostal do konfliktu s politickou mocí. Stejně tak platí, že soudce na zkoušku by těžko měl dostatečnou autoritu v soudním řízení.

Program: Vláda prosadí takové změny procesních předpisů, které budou soudům pomáhat k rychlému rozhodnutí. Ke zrychlení soudů přispěje sjednocení lhůt v občanském soudním řízení a zavedení obecných a neměnných pravidel pro většinu typů řízení. Odlišný procesně právní režim se bude vztahovat pouze pro určitá, historicky specifická řízení (dědické řízení, výkon rozhodnutí apod.).

Jaké změny procesních předpisů to budou?

U změn procesních předpisů máme na mysli například zavedení lhůt, ve kterých bude muset soud nařídit jednání, dále je třeba zavést lhůty pro vyznačení doložky právní moci a vykonatelnosti apod. U všech těchto nově zaváděných lhůt je třeba zdůraznit, že se jedná o lhůty procesní, které ale nijak nestanovují čas, po který může trvat samotné řízení v určité věci. Průtahy v řízení jsou často způsobovány i tím, že soudci některé kauzy odkládají a zahajují pouze takové, u kterých předpokládají rychlý a jednoduchý průběh. Složitě kauzy tak často leží „na dně šuplíku“ mnoho měsíců či let.

Navrženými procesními lhůtami je chceme přimět k tomu, aby alespoň zahájení věcí nemohli odkládat a dávat přednost jiným. Délku samotného řízení v určité věci však už zákonem nařídit nelze, neboť by to mohlo ohrozit kvalitu samotného řízení. Takový krok by také mohl být hodnocen

jako nepřipustný zásah do soudcovské nezávislosti. Sjednocení lhůt zase povede ke zjednodušení a větší přehlednosti právního řádu.

Program: Vláda si je vědoma toho, že v kancelářích soudů dnes chybí moderní kancelářská technika i kvalitní odborný personál. Vláda zajistí dovybavení soudů odpovídající technikou, řádné vyškolení a motivaci administrativních pracovníků. I v hospodaření soudů bude trvat na úspornosti a maximální efektivnosti vynaložených prostředků.

Proč se stále mluví o tom, že soudci dostanou k dispozici svůj mini-tým administrativních pracovníků a stále tomu tak není?

V současné době máme dobře placené soudce. Platy jejich spolupracovníků jsou však velmi nízké a nemotivující. Současná praxe znamená, že nový administrativní pracovník na pozici zapisovatele, vyššího soudního úředníka či asistenta a vedoucí kanceláře (tzv. soudní mini-tým) je náročně zaškolen a poté, jakmile má dostatečnou praxi, odchází z finančních důvodů do jiného oboru.

Program: Vláda bude věnovat zvýšenou pozornost elektronizaci justice. Musí být odstraněn stav, kdy první kroky v této oblasti paradoxně vedly ke zvýšení pracnosti a vynaložení finančních prostředků. Toho dosáhne zavedením elektronických spisů, elektronického podání, elektronického systému judikatury a podrobnějšího systému informací o stavu řízení. Vláda zavede povinnost soudů všech stupňů zveřejňovat svá rozhodnutí elektronicky v anonymizované podobě. Soudy budou rovněž zveřejňovat statistiku úspěšnosti rozhodnutí jednotlivých soudců u odvolacích senátů.

Vláda upraví soudní poplatky tak, aby více odpovídaly skutečným nákladům státu. V obchodních sporech budou soudní poplatky nastaveny tak, aby obě strany motivovaly k dosažení dohody. Zpoplatněn bude i odpor proti platebnímu rozkazu.

Proč je přes všechna už přijatá opatření soudnictví stále pomalé?

Přes neustálé navyšování počtu soudců i „zrychlování“ procesních předpisů, je soudnictví stále pomalé. Jedním z důvodů je i fakt, že rok od roku neustále stoupá počet sporů, kterými se soudy musí zabývat. Zvýšení soudních poplatků tak může zapůsobit i jako určitý filtr, který bude od řešení soudní cestou odrazovat. K tomu by mělo přispět i elektronické zveřejňování rozsudků či úspěšnosti odvolání, které soudní rozhodování učiní více předvídatelné a řada sporů tak může odpadnout.

Program: Vláda předloží nový občanský zákoník, který zahrne prakticky veškeré závazkové vztahy a který vytvoří potřebnou stabilitu soukromého práva. Zruší se tak spousta dílčích zákonů, výjimku budou tvořit speciální obchodní závazkové vztahy, které budou obsaženy v novém obchodním zákoníku. Vedle nového občanského zákoníku vláda zahájí práce na přehledném občanském soudním řádu. Kromě zjednodušení procesních předpisů vláda zavede institut povinného vedení sporných stran k smíru a urovnání. Předloží zákon o mediaci v netrestních věcech, kde bude zakotveno oprávnění soudu účastníkům mediaci nařídít. Motivovat k dosažení smíru ještě v přípravném jednání budou i samotní soudci.

Proč stále není nový občanský zákoník a platí ten ze 60. let minulého století, který je po desítkách změn zcela nepřehledný?

Vláda M. Topolánka předložila do Poslanecké sněmovny nový občanský zákoník i občanský soudní řád a na ně navazující nový obchodní zákoník. Po nástupu úřednické vlády však již sněmovna přes všechny snahy neměla vůli se těmito rozsáhlými normami zabývat. V příštím volebním období se k nim proto chceme vrátit, aby mohly být přijaty co nejrychleji. Současně bychom chtěli prosadit, aby co nejvíce sporů bylo možné řešit i mimosoudní cestou – mediací, nebo dosažením smírů ještě před zahájením samotného jednání. Opět je to cesta k odbřemenění soudů.

Program: Vláda zamezí současnému zneužívání hranice mezi přestupkem a trestným činem. Použije princip tzv. sčítání vybraných přestupků (zejména proti občanskému soužití, pytláctví a drobných krádeží do pěti tisíc), a to tak, aby jejich soustavná a opakovaná recidiva mohla být hodnocena jako trestný čin. Trestní řízení u méně závažných trestných činů bude urychleno možností státního zástupce sjednat s obviněným v rámci přípravného řízení dohodu o vině a trestu, kterou následně schválí soud.

Proč nezakročíme proti lidem, kteří soustavně zneužívají pěti tisícové hranice mezi přestupkem a trestným činem?

Od počátku tohoto roku platí nový trestní zákoník. Bohužel se do něj nepodařilo prosadit princip sčítání některých přestupků, kdy by se například při opakované krádeži do 5 tisíc korun už nejednalo o přestupek, ale trestný čin. Ministr Pospíšil, který zákoník předkládal, byl toho názoru, že sčítání přestupků by zatížilo soudy a též zvýšilo počet trestaných, případně vězňených osob. To je sice pravda, ale pravda také je, že absence tohoto postihu vede k tomu, že někteří notoričtí přestupkáři se tak vědomě vysmívají spravedlnosti. Veřejnost je pak právem nespokojena s bezmocí státu proti těmto lidem účinně zasáhnout.

Program: Legislativa a justiční systém budou jasně dokazovat, že oběti násilné a majetkové trestné činnosti jsou hlavním předmětem jejího zájmu. Není přijatelné, aby poškození trestnou činností a jejich blízcí byli opakovaně zbytečně traumatizováni během vyšetřování a soudního procesu. Uzákoněním možnosti dohody o materiální kompenzaci vláda posílí roli poškozeného u nedbalostních popřípadě méně závažných trestných činů.

Je správné, že se stát stará pouze o pachatele trestné činnosti, zatímco poškozený se musí svých práv domáhat sám soudní cestou?

Smyslem trestního řízení musí být nejen důsledný postih pachatelů trestné činnosti, ale musí zde být prostor i proto, aby byla realizována všechna práva poškozeného, včetně práva na zachování důstojnosti během procesu, na náhradu hmotné škody a morální satisfakci. Pokud se u nedbalostních trestných činů dohodne poškozený s pachatelem na materiální kompenzaci, nebude nutné v trestním řízení pokračovat, což povede k odbřemenění soudů.

Program: Vláda navrhne zpřísnění pravidel pro výkon činnosti soukromých exekutorů a rozhodců, kteří při výkonu své činnosti nesmějí preferovat své vlastní, soukromé zájmy. Odstraní dvojkolejnost exekučního řádu a občanského soudního řádu a navrhne jednotný procesní předpis pro exekuce i pro výkon rozhodnutí prostřednictvím soudních vykonavatelů.

O exekucích, soukromých exekutorech i rozhodcích dnes média často referují velmi negativně. Chcete v oblasti exekucí a rozhodčích řízení něco měnit?

Soukromí exekutoři i rozhodci v rozhodčích řízeních nepochybně přispěli v posledních letech k lepší vymahatelnosti práva i odbřemenění soudů. Jejich nevybíravé praktiky však často hraničí s dobrými mravy i s tím, co je ještě vzhledem ke sledovanému zájmu přiměřené. Proto chceme jejich práva doplnit i povinnostmi, které budou přiměřeně chránit zájmy procesně slabších osob v těchto řízeních.

Urychleně je třeba ale také řešit obcházení exekucí, které je dnes umožněno založením bankovních účtů u více peněžních ústavů. Z obstaveného účtu si totiž dlužník může jednorázově vybrat částku do výše dvojnásobku životního minima. Podle současné úpravy v občanském soudním řádu se ale jedná o výběr z účtu u jedné banky. Pokud má dlužník bankovní účty u více bank, vzniká mu tak (chybou zákona či jeho účelovým výkladem) právo vybrat tuto částku u každé z nich.

Program: Vláda zrychlí insolvenční řízení a navrhne zvýšení odpovědnosti insolvenčního správce i samotných věřitelů.

Proč trvá insolvenční řízení tak dlouho?

Insolvenční správce má dnes velký prostor k tomu, aby se zbavoval odpovědnosti za to, co uzná jako pohledávku a co zahrne do majetku, tedy do konkursní podstaty. V případě jakékoli pochybnosti pohledávky prostě neuzná a naopak sporný majetek automaticky do konkursní podstaty zahrne. Tento postup přirozeně vyvolává řadu žalob, které musí řešit insolvenční soud a insolvenční řízení se tak neúměrně protahuje, neboť soud musí ve velmi komplikovaném řízení prakticky suplovat práci insolvenčního správce.

Insolvenční zákon by měl být proto upraven tak, aby nedával insolvenčnímu správci tak jednoduchou možnost zbavovat se vlastní odpovědnosti. Cestou k tomuto cíli je i úprava povinností věřitelů, kteří musí být více odpovědni za to, jakým způsobem své pohledávky věrohodně doloží.

Dalším problémem, který protahuje insolvenční řízení, je pasivita věřitelů. V současné době nemají věřitelé za povinnost účastnit se schůze věřitelů, což v 80% vede k situaci, že jednací síň při svolané schůzi věřitelů zeje prázdnotou, je problém sestavit věřitelský orgán a pokud je určen soudem prozatímní věřitelský výbor, jeho členové postupně odstupují z funkce.

Domníváme se, že pokud věřitelé sami nemají zájem o účast na insolvenčním řízení, stát by neměl jejich pasivitu nahrazovat vlastními silami a plýtvat kapacitami soudů.

Program: Vláda vytvoří kariérní řád pro státní zástupce, kde budou stanoveny předpoklady pro výkon funkce státního zástupce i jeho kariérní postup, aby na vyšší pozice byli nominováni pouze lidé s odpovídající praxí, odbornými i životními zkušenostmi. Vláda připraví novelu zákona o státním zastupitelství tak, aby mnohem jasněji vymezil pravomoci i odpovědnost státního zástupce na jednotlivých stupních.

V souvislosti s tzv. kauzou justiční mafie se hovoří i o možné ovlivnitelnosti státních zástupců. Je nějaký způsob, jak tomu zamezit?

Státní zástupce je dnes vystaven riziku odvolání, což může být využito i k nátlaku ze strany nadřízených na jeho osobu, aby určitým způsobem ovlivnil určitou trestní kauzu. Taktéž samotný

výběr vedoucích státních zástupců nepodléhá obecným pravidlům, takže není úplně zřejmé, čím si své jmenování státní zástupce zasloužil. Kariérní řád pro státní zástupce by měl posílit postavení státního zástupce a také vyloučit politické vlivy při obsazování vedoucích pozic ve státním zastupitelství.

Dalším faktorem, který negativně ovlivňuje dnešní státní zastupitelství, jsou nejasná a obecně definovaná pravidla dohledu nad činností státního zástupce v zákoně o státním zastupitelství ze strany nadřízených orgánů. Proto je třeba, aby zákon v rámci hierarchie státních zastupitelství nastavil jasná pravidla dohledu, která budou obsahovat záruky proti jakémukoli zneužití ze strany nadřízeného orgánu.

Co budete dělat s vězeňstvím?

V oblasti vězeňství je prvořadým úkolem poradit si s narůstajícím počtem vězňů a přeplněností věznic. Řada osob dnes čeká na výkon trestu, neboť ve věznicích nejsou volné kapacity. Krátkodobým řešením je rozšíření kapacity věznic, v dlouhodobém výhledu je ale nutné v sankční politice více uplatňovat alternativní tresty, jako jsou tresty peněžitě nebo domácí vězení, aby vězněných osob ubylo.